

УДК 347.77:347.951:346.2(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.50>

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ УКРАЇНИ: ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ БІЗНЕСУ

Возняковська К.А.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного, господарського права
та приватноправових дисциплін**Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ORCID: 0000-0002-0351-7107

Возняковська К.А. Захист права інтелектуальної власності в господарських судах України: ефективні стратегії для бізнесу.

Захист права інтелектуальної власності стає все більш актуальним питанням для сучасного бізнесу, особливо в умовах глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій. В Україні цей аспект набуває особливої значущості в контексті процесів євроінтеграції та необхідності приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів. Значимість цього питання зростає в умовах інтеграції української економіки у світовий ринок та потреби забезпечення правової охорони інноваційних розробок.

Однак, на шляху до ефективного захисту інтелектуальної власності існують суттєві перешкоди. Однією з найбільших проблем є недосконалість правової системи, низький рівень правової культури, а також недостатня обізнаність підприємців щодо своїх прав та механізмів їх захисту. Це створює сприятливе середовище для порушень прав інтелектуальної власності, що, у свою чергу, негативно впливає на розвиток інноваційних процесів, бізнесу та економіки в цілому.

Зростання кількості судових спорів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, свідчить про необхідність пошуку нових підходів та ефективних стратегій для захисту інтересів правовласників. Одним з найбільших викликів є те, що, попри нагальну потребу, так і не запущено спеціалізований судовий орган, який брав би на себе функцію розгляду справ, що стосуються інтелектуальної власності. Це створює додаткові труднощі у розв'язанні конфліктів, що виникають через порушення таких прав, і затягує процес правосуддя. Потрібно створити такі механізми, які б забезпечували оперативність, доступність і ефективність судового захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, через розвиток спеціалізованих судо-

вих органів та підвищення кваліфікації суддів і адвокатів у цій галузі.

Додатково, важливим є вдосконалення правових механізмів, які забезпечують міжнародне співробітництво в сфері інтелектуальної власності. Це дозволить не лише ефективно захищати національні інтереси, а й сприятиме інтеграції України в міжнародні торгові структури, що є необхідним кроком для економічного розвитку країни.

Ключові слова: інтелектуальна власність, господарські суди, стратегія захисту, національне законодавство, європейські стандарти, бізнес, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, IP суд, господарське судочинство.

Vozniakovska K.A. Protection of intellectual property rights by the commercial courts of Ukraine: effective strategies for enterprises.

The protection of intellectual property (IP) has become a critically important issue for modern enterprises, particularly in light of globalization and the rapid advancement of information technologies. For Ukraine, this concern is especially urgent as the country undergoes European integration, which necessitates harmonizing its national legal framework with European standards. The growing importance of intellectual property in a digitalized, interconnected global economy underscores the need for comprehensive and effective protection mechanisms.

However, challenges persist in Ukraine due to imperfections in the legal system, a low level of legal culture, and insufficient awareness among entrepreneurs regarding their rights and available legal remedies. These obstacles significantly hinder the effective protection of intellectual property. Moreover, the increasing frequency of court disputes related to intellectual property rights violations highlights the inadequacy of existing protection mechanisms and the need for more efficient strategies.

The protection of intellectual property is not merely an issue of legal compliance; it plays a vital role in fostering innovation and stimulating economic growth. A robust IP protection system enhances a country's investment climate by providing security and predictability for foreign investors. This, in turn, promotes technological advancement, the commercialization of ideas, and the overall economic development of the country.

Thus, exploring effective strategies for intellectual property protection in Ukraine's commercial courts has become an urgent and highly relevant task. This research requires a comprehensive approach, taking into account both national legal norms and international standards. By studying the legal framework and judicial practices surrounding IP protection, it is possible to identify gaps, propose reforms, and create a more efficient system that safeguards the interests of IP holders while aligning with global best practices.

Key words: intellectual property, commercial courts, protection strategy, national legislation, european standards, business, the High Court of Intellectual Property, commercial proceedings, IP court.

Постановка проблеми Захист права інтелектуальної власності є однією з ключових умов успішного функціонування сучасного бізнесу. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки та інтеграції України до європейського правового простору актуальність проблеми захисту інтелектуальної власності значно зростає. Недосконалість правової системи, низький рівень правової культури, відсутність ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності призводять до значних втрат для підприємств, знижують інвестиційну привабливість країни та гальмують інноваційний розвиток. У зв'язку з цим, виникає необхідність дослідження ефективних стратегій захисту інтелектуальної власності в господарських судах України, що забезпечить належний рівень захисту прав власників та сприятиме розвитку економіки.

Метою дослідження є аналіз ефективних стратегій захисту інтелектуальної власності в господарських судах України, вивчення національного та європейського законодавства, визначення проблем та розробка рекомендацій щодо їх вирішення. Досягнення цієї мети потребує комплексного підходу, що включає вивчення теоретичних основ захисту інтелектуальної власності, аналіз практики господарських судів, а також дослідження досвіду європейських країн у цій сфері.

Стан опрацювання проблематики. Тема захисту права інтелектуальної власності в Україні активно досліджується провідними українськими вченими, зокрема, Г. Андрощук, В. Гриш-

ко, О. Дорошенко, А. Максименко, А. Кодинець, О. Орлюк, О. Хартінова. Науковці працюють над вдосконаленням нормативно-правової бази, гармонізацією українського законодавства з європейськими стандартами, оптимізацією роботи судових органів, впровадженням сучасних технологій для захисту прав інтелектуальної власності та ідентифікації порушень.

Виклад основного матеріалу. Захист прав інтелектуальної власності в господарських судах України базується на нормах національного законодавства, зокрема Конституції України [1], Цивільного кодексу України [2], Господарського кодексу України [3], Закону України «Про авторське право і суміжні права» [4], Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [5], Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [6], Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [7]. Важливу роль у процесі захисту права інтелектуальної власності відіграють також міжнародні угоди та європейські стандарти, зокрема Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [8], Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності [9].

Впізнаваність на ринку - ознака успішного бізнесу. Відомі компанії з багаторічним досвідом та високою репутацією часто стикаються із порушенням права інтелектуальної власності. Компанії - "ноунейми" вирішують збагатитись шляхом використання аналогічних або схожих комерційних найменувань та/або торгових марок при продажі товарів або наданні послуг. Ризик того, що споживач сплутає оригінальний товар з копією надзвичайно високий. Враховуючи те, що ноунейми грішать на якість - це призводить до краху ділової репутації законного власника інтелектуальних прав [10].

Для ефективного захисту права інтелектуальної власності підприємствам необхідно використовувати комплексний підхід, що включає превентивні заходи, оперативне реагування на порушення, активну участь у судових процесах та взаємодію з правоохоронними органами. Важливими елементами захисту є також розробка внутрішніх політик та процедур, що сприятимуть запобіганню порушенням прав інтелектуальної власності, а також постійне підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності.

Превентивні заходи включають реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, укладання ліцензійних договорів, розробку внутрішніх політик щодо використання інтелектуальної власності, моніторинг ринку на предмет виявлення можливих порушень та регулярне проведення аудиту інтелектуальної власності. Оперативне

реагування на порушення передбачає швидке виявлення порушень, збір доказової бази, підготовку та подання позовних заяв до господарських судів, а також активну взаємодію з правоохоронними органами для притягнення порушників до відповідальності.

В останні роки в Україні послідовно створюються умови для належного судового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності суб'єктами підприємницької діяльності. Судова практика свідчить, що визначальна роль у забезпеченні такого захисту належить господарським судам, адже значна кількість спорів щодо захисту прав інтелектуальної власності в процесі своєї діяльності виникають між суб'єктами господарювання [11, с. 525].

Активна участь у судових процесах включає підготовку до судових засідань, представлення інтересів підприємства в суді, участь у переговорах щодо врегулювання спорів, а також контроль за виконанням судових рішень. Важливим аспектом є також взаємодія з іншими підприємствами, громадськими організаціями та асоціаціями, що сприяє обміну досвідом та розробці спільних стратегій захисту інтелектуальної власності.

Використання європейських стандартів та міжнародних угод у процесі захисту інтелектуальної власності сприяє підвищенню ефективності захисту, забезпеченню справедливості під час судових процесів, а також зміцненню довіри до правової системи України з боку іноземних інвесторів. Зокрема, Директива 2004/48/ЄС встановлює високі стандарти захисту інтелектуальної власності, що включають ефективні, пропорційні та стримуючі заходи, процедури та засоби правового захисту, які повинні бути доступні для власників прав інтелектуальної власності [9].

Для підвищення ефективності захисту інтелектуальної власності в господарських судах України необхідно удосконалювати національне законодавство, зокрема гармонізувати його з європейськими стандартами, підвищувати кваліфікацію суддів та інших учасників судового процесу, а також забезпечувати належний контроль за виконанням судових рішень. Важливим аспектом є також активне використання альтернативних методів вирішення спорів, зокрема медіації та арбітражу, що сприяє швидкому та ефективному врегулюванню конфліктів.

І. Колос зазначила, що рівень судового захисту напряму залежить і від якості матеріального права: «Деякі проблеми, які виникають на практиці у сфері захисту інтелектуальної власності, мають бути належно врегульовані на законодавчому рівні. Водночас Верховний Суд, надаючи правові висновки щодо застосування норм права (як матеріальних, так і процесуальних), позбавлений можливостей заповнити прогалини

законодавства. Тому без співпраці із законодавчою гілкою влади та з представниками профільного середовища ми не зможемо досягнути того рівня якості судового захисту, який є бажаним для всіх учасників правовідносин» [12].

Розробка ефективних стратегій захисту інтелектуальної власності вимагає комплексного підходу, що включає превентивні заходи, оперативне реагування на порушення, активну участь у судових процесах, використання європейських стандартів та міжнародних угод, а також взаємодію з правоохоронними органами та іншими підприємствами. Забезпечення високого рівня захисту інтелектуальної власності сприяє розвитку економіки, підвищенню інвестиційної привабливості країни та зміцненню довіри до правової системи України.

Варто також звернути увагу і на те, що в Господарському процесуальному кодексі України (ст. 20) законодавцем наведено чіткий перелік справ, які віднесені до юрисдикції спеціалізованого судового органу – Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який був формально створений ще у 2017 році, проте, так і не запущений. Зокрема, в кінці 2024 року Європейська Комісія у своєму звіті підкреслила вагомий досягнення України в реалізації ключових моментів, необхідних для наближення до повноправного членства в Європейському Союзі і зазначила, що запуск Вищого суду з питань інтелектуальної власності (IP-суд) – є одним з важливих кроків в цьому напрямку, проте згаданий орган так і не почав функціонувати [13].

Суддя Верховного Суду, секретар судової палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством Касаційного господарського суду у складі ВС Ігор Бенедисюк зазначає, що існує також нехайна необхідність швидкого завершення конкурсу з добору суддів і ухвалення законопроекту про Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Також, суддя звернув увагу на важливі заходи, що реалізуються профільною палатою Касаційного господарського суду Верховного Суду для підвищення кваліфікації суддів, які спеціалізуються в галузі інтелектуальної власності [14].

Висновок. Отже, захист права інтелектуальної власності в господарських судах України є критичним фактором для розвитку бізнесу та економіки країни. На основі аналізу існуючих матеріалів і практики можна дійти висновку, що правова база щодо захисту інтелектуальної власності в Україні є досить розвиненою, однак вимагає постійного оновлення та вдосконалення, щоб відповідати міжнародним стандартам і практикам. Це створить належні умови для захисту прав підприємств та сприятиме залученню іноземних інвестицій.

Судова практика відіграє вирішальну роль у створенні ефективної системи захисту інтелектуальної власності. Важливо, щоб господарські суди України мали достатній рівень спеціалізації та кваліфікації для ефективного розгляду справ, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Це включає наявність суддів, які добре розуміють специфіку інтелектуальної власності та мають відповідний досвід.

Ефективними стратегіями захисту права інтелектуальної власності для бізнесу є активне використання правових механізмів, таких як патентування, реєстрація торговельних марок і авторських прав. Підприємства також повинні здійснювати постійний моніторинг ринку на предмет порушень їхніх прав інтелектуальної власності, що дозволить вчасно виявляти порушення та реагувати на них.

Своєчасне звернення до суду у разі виявлення порушень є важливим аспектом захисту інтелектуальної власності. Судові рішення, що встановлюють факти порушень і накладають санкції на порушників, сприяють формуванню прецедентної практики та запобіганню майбутнім порушенням. Крім того, ефективне судове провадження може забезпечити відновлення порушених прав та відшкодування збитків.

Для підвищення ефективності захисту інтелектуальної власності необхідно також вдосконалювати процесуальні аспекти судочинства. Це включає спрощення процедур розгляду справ, скорочення строків провадження та зменшення адміністративних витрат, пов'язаних з поданням позовів і веденням справ. Такі заходи сприятимуть оперативному вирішенню спорів та зниженню навантаження на судову систему. Комплексний підхід до захисту інтелектуальної власності, включаючи вдосконалення законодавства, підвищення кваліфікації суддів, запуск Вищого суду з питань інтелектуальної власності, активне використання правових механізмів та вдосконалення процесуальних аспектів, є ключовими факторами для забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>.

5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: міжнародний договір від 15.04.1994 № 981_018 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
9. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights. Official Journal of the European Union. 195, 2.6.2004, p. 16–25 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0048R%2801%29>.
10. Захист прав інтелектуальної власності: актуальна судова практика. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/225642_zakhist-prav-ntelektualno-vlasnost-aktualna-sudova-praktika.
11. Бахур О.В. Розвиток судової спеціалізації у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 525–529.
12. Колос І. Підходи до поновлення та продовження процесуальних строків в умовах воєнного стану. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1291781>.
13. Звіт щодо прогресу України на шляху до Європейського Союзу за 2024 рік URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2YAJ51rvozYvTfeaEIMTKpAs7RssrCzkKynbRO_bv091yHCswdLgVqeDU_aem_dODMQFWOxOyI7Pj6-7cX4A.
14. Перспективи реформування у сфері інтелектуальної власності в Україні: суддя ВС долучився до міжнародного обговорення. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1690363>.